

*Bela
kraljica*
FILIPA GREGORI

Prevela
Aleksandra Čabraja

Laguna

Naslov originala

Philippa Gregory
THE WHITE QUEEN

Copyright © 2009 by Philippa Gregory Limited
Originally published by Touchstone,
a Division of SIMON & SCHUSTER, Inc.
Translation Copyright © 2010 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Antonija

Bitke u Ratovima Ruža

LANKASTER

EDVARD III
1312-1377.

Edvard
Crni princ
Blaniš od Lankastera
v
Džon Gont,
prvi vojvoda od Lankastera
1340-1399.

Katarina Svinford

Edmund,
vojvoda od Jorka
1341-1402.

Džon Bofort,
erl od Samerseta
1373-1410.

Ričard,
erl od Kembridža
1373-1415.

TJUDOR

Henri V v
Katarina Francuska
1386-1422.

Oven Tjudor
oko 1385-1461.

Džon Bofort,
erl od Samerseta
1404-1444.

Ričard,
vojvoda od Jorka
1411-1460.

Sesili Nevil

Henri VI
1421-

Edmund Tjudor
1430-1456.

Margaret Bofort
1443-

Edvard IV
1442-

Džordž,
vojvoda od Klarena
1449-

Ričard,
vojvoda od Glostera
1452-

RODBINSKI RATOWI

Kuće Jorka, Lankastera i Tjudora
u proleće 1464.

U mračnoj šumi je mladi vitez čuo žuborenje fontane mnogo pre nego što je ugledao odsjaj meseca na mirnoj površini vode. Upravo htjede da kroči napred, da u nju zaroni glavu i napije se njene svežine kad mu odjednom zastade dah, jer je u dubini ugledao pokrete neke mračne prilike. Pod vodom je plivala nekakva zelenkasta senka, nalik na krupnu ribu ili leš utopljenika. Tada se senka pokrenula i uspravila i on je ugleda, zastrašujuće nagu: kupačica. Stajala je tako dok joj se voda slivala niz bokove, belja od mermerne ograde fontane, mokre kose mračnije od senke.

To beše Meluzina, vodena boginja što pliva po skrovitim izvorima i vodopadima u šumama širom hrišćanskog carstva, čak do Grčke. Kupa se i u mavarskim fontanama. U severnim zemljama, gde su jezera pokrivena ledenom korom što puca kad ona izroni, znaju je pod drugim imenom. Smrtni muškarac može da je voli, ako čuva njenu tajnu i ostavlja je samu kad poželi da se kupa, a ona će ga voleti zauzvrat sve dok ne pogazi reč, što muškarci uvek čine, a ona ga povuče u dubine svojim ribljim repom i pretvori mu nevernu krv u vodu.

Meluzinina tragedija, na kojem god jeziku da je ispričana, jeste u tome što muškarac uvek obećava više no što je u njegovoj moći – ženi koju ne razume.

PROLEĆE 1464.

Moj otac je ser Ričard Vudvil, baron Rivers, engleski plemić, zemljoposjednik i podanik zakonitih engleskih kraljeva, lankasterske loze. Moja majka vodi poreklo od burgundskih vojvoda i njenim venama teče krv boginje Meluzine, koja je sa svojim opčinjenim ljubavnikom, vojvodom, osnovala tu kraljevsku kuću i još se pojavljuje u vreme velikih nevolja i oglašava se u znak upozorenja nad krovovima zamka kada sin i naslednik umire, a porodica srlja u propast. Ili bar tako vele oni što u takve stvari veruju.

S takvim protivrečnim nasleđem za sobom, čvrstom engleskom zemljom i francuskom vodenom boginjom, od mene bi se moglo očekivati bilo šta: da budem čarobnica ili obična devojka. Ima onih koji tvrde da sam i jedno i drugo. Međutim danas, dok se s posebnom pažnjom češljam i na glavu stavljam najvišu kapu, uzimam za ruke svoja dva sirota dečaka koji su ostali bez oca i krećem putem što vodi ka Northemptonu, dala bih sve što jesam samo da, bar ovaj put, budem jednostavno neodoljiva.

Moram da privučem pažnju mladića koji jaše u još jednu bitku, protiv neprijatelja kojeg ne može pobediti. Možda me

čak neće ni primetiti. Verovatno neće biti raspoložen za prosjake i kokete. Moram da u njemu probudim saosećanje za svoj položaj i sažaljenje za svoje potrebe, i ostanem mu u mislima dovoljno dugo da se pobrine za oboje. A taj čovek je iz noći u noć okružen najlepšim ženama, i ima po stotinu molilaca za svako nameštenje koje mu stoji na raspolaganju.

On je uzurpator i tiranin, moj neprijatelj i sin mog neprijatelja, ali davno sam odustala od odanosti bilo kome, osim svojim sinovima i sebi. Moj rođeni otac odjahao je u bitku kod Tautona protiv čoveka koji se sad naziva engleskim kraljem, mada je zapravo običan nadmeni dečak, i nikad nisam videla očajnijeg čoveka od mog oca kad se vratio iz Tautona, bledeg lica i s krvavom ranom na ruci kojom drži mač; rekao nam je da je taj dečak vojskovođa kakvog još nismo videli, i da je naša bitka izgubljena, i da za nas nema nade dokle god on živi. Dvadeset hiljada ljudi je posečeno kod Tautona, pod zapovedništvom tog dečaka; takav pokolj nikada ranije nije viđen u Engleskoj. Moj otac je rekao da to nije bila bitka, već seča lankasterovaca. Zakoniti kralj Henri i njegova žena, kraljica Margareta Anžuska, pobjegli su u Škotsku, očajni zbog tog gubitka.

Oni što su ostali u Engleskoj nisu se predali tek tako. Bitke su se nastavljale, kao i otpor tom lažnom kralju, tom dečaku iz kuće Jorka. Muž mi je nastradao predvodeći našu konjicu, pre samo tri godine, kod Sent Olbansa. I tako sam sad ostala udovica, a zemlja i imetak koje sam nekad zvala svojim uzela je moja svekrva – uz blagoslov pobjednika, gospodara tog mladog kralja, velikog lutkara što pokreće marionete i kojeg nazivaju Kraljotvorcem: Ričarda Nevila, erla od Vorvika, koji je od tog taštog dečaka kome su tek dvadeset dve stvorio kralja, i pretvorio Englesku u pakao za sve nas koji još branimo čast kuće Lankastera.

Sada u svim velikim kućama u zemlji žive jorkisti, a svi unosni poslovi, položaji i porezi u njihovim su rukama. Njihov

kralj-dečak je na prestolu, a njegovi podanici čine novi dvor. Mi, poraženi, prosjaci smo u sopstvenim kućama i stranci u sopstvenoj zemlji, kralj nam je u izgnanstvu, kraljica osvetoljubiva strankinja što kuje zavere s našim starim neprijateljima Francuzima. Moramo da se pomirimo s jorškim tiraninom dok istovremeno molimo boga da se okrene protiv njega, da naš kralj krene ka jugu sa svojom vojskom, u još jednu bitku.

U međuvremenu, kao i mnoge druge žene čiji su muževi poginuli a očevi poraženi, moram da krpim svoj život od ostataka. Moram nekako da povratim svoj imetak, mada se čini da mi nijedan rođak ni prijatelj ne mogu pomoći. Svi smo zloglasni izdajnici. Oprošteno nam je, ali smo u nemilosti. Nemoćni smo. Još uvek moram da se sama borim za sebe, i samu sebe zastupam pred dečakom koji tako malo mari za pravdu da se usudio da digne vojsku protiv sopstvenog rođaka: krunisanog kralja. Šta bi se tom nasilniku moglo reći a da me on razume?

Moji sinovi, devetogodišnji Tomas i osmogodišnji Ričard, obučeni su u svečanu odeću, kosa im je navlašena i zaglađena, lica im se sijaju od sapuna. Obojicu čvrsto držim za ruke dok stoje uz mene, jer su pravi dečaci i umeju volšebno brzo da se isprljaju. Ako ih pustim makar na trenutak, jedan će isprljati cipele a drugi pocepati pantalone, obojica će začas imati lišće u kosi i blato na licu, a Tomas će sigurno upasti u potok. A ovako, usidreni mojim čvrstim stiskom, cupkaju s noge na nogu očajnički se dosađujući, i usprave se tek kada im kažem: „Tišina, čujem konje.“

U prvi mah taj zvuk podseća na štropot kiše, a trenutak kasnije na grmljavinu. Zveckanje oputa i lepršanje zastava, čangrljanje lanaca i frktanje konja, zvuci i mirisi stotine konja u trku deluju zastrašujuće i, mada sam odlučna da ostanem na mestu i da ih zaustavim, nesvesno uzmičem. Kako izgleda suočiti se s tim ljudima što jašu u bitku s kopljima ispruženim u galopirajući zid šiljaka? Kako bi iko smeo da im se suprotstavi?

Tomas usred buke i galopa ugleda plavokosu glavu i, kao pravi dečak, vikne: „Ura!“, a na zvuk njegovog visokog glasa vidim kako se glava tog čoveka okreće i kako opaža mene i dečake, hvata uzde i viče: „Stoj!“ Njegov konj se propne i stane, a zatim se odjednom sve utiša i prašina oko nas se sleže.

Njegov konj frkće i odmahuje glavom, ali jahač sedi nepomično kao kip na njegovim visokim leđima. Gleda u mene i ja u njega, i tako je tiho da čujem drozda kako peva u krošnji iznad moje glave. Bože, peva poput talasa slave, poput radosti pretočene u zvuk. Nikad ranije nisam čula pticu da tako peva, kao da izvija pesmu sreće.

Stupim pred njega, još uvek držeći sinove za ruke, i zaustim da mu kažem svoje muke, ali u tom trenutku, u tom odsudnom trenutku, ostajem bez reči. Sve sam lepo uvežbala, spremila sam mali govor, ali sad ništa ne mogu da kažem. Međutim, gotovo se čini da mi reči nisu ni potrebne. Gledam ga i nekako očekujem da sve razume – moj strah od budućnosti i nadu za sinove, moje siromaštvo i nepodnošljivo sažaljenje moga oca, zbog čega mi je život pod njegovim krovom nepodnošljiv, hladnoću moje postelje i žudnju za još jednim detetom, osećaj da mi je život završen. Blagi bože, tek mi je dvadeset sedam godina, naša borba je propala, muž mi je mrtav. Hoću li biti samo jedna od mnogih siromašnih udovica što provode preostale dane pored tuđeg ognjišta, trudeći se da budu pristojni gosti? Zar nikad više neću biti poljubljena? Zar nikad više neću osetiti radost? Nikada više?

A ptica i dalje peva kao da kaže da je lako biti srećan kad to želiš.

On rukom daje znak starijem čoveku što stoji kraj njega, a ovaj izvikuje zapovest te vojnici okreću konje i sklanjaju se s puta u senku krošanja. A kralj skače sa svog krupnog konja, pušta dizgine i prilazi meni i dečacima. Visoka sam, ali on je

za glavu viši od mene; sigurno ima dobrano preko šest stopa. Moji dečaci istežu vratove da ga vide; za njih je on džin. Plavokos i sivih očiju na preplanulom, vedrom, nasmešenom licu, vrlo privlačnom, vrlo otmenom – ovo je kralj kakvog Engleska nikad ranije nije imala; ovo je čovek kojeg će ljudi zavoleti čim ga ugledaju. Netremice me posmatra kao da znam neku tajnu koju mora da otkrije, kao da se oduvek poznajemo, i osećam kako mi obrazi gore, ali ne mogu da skrenem pogled.

Skromna žena uvek obara glavu, gleda u vrhove svojih cipele; molilac se klanja i pruža ruku. Ali ja stojim uspravno, užasnutu sama sobom, zurim kao neuka seljanka i shvatam da ne mogu da odvojim pogled od njega, njegovih nasmešenih usana, njegovog pogleda od kojeg mi lice gori.

„Ko je to?“, pita on, još uvek me gledajući.

„Vaša milosti, ovo je moja majka, gospa Elizabeta Grej“, kaže uljudno moj sin Tomas, skida kapu i spušta se na koleno.

S moje druge strane Ričard takođe klekne i promrmlja, kao da ga niko ne čuje: „Je li to kralj? Stvarno? On je najviši čovek kojeg sam ikad video!“

Naklonim se, ali još ne mogu da odvratim pogled. Umesto toga gledam naviše ka njemu, zažarenim pogledom kakvim žena gleda muškarca kojeg obožava.

„Ustanite“, kaže mi on. Govori tiho, da ga samo ja čujem. „Tražite li mene?“

„Treba mi vaša pomoć“, odgovaram. Jedva prevaljujem reči preko usana. Osećam se kao da ljubavni napitak kojim je moja majka natopila maramu što mi vijori s kape opija mene, a ne njega. „Ne mogu da dođem do svog udovičkog imanja, koje sam nasledila od muža.“ Mucam, dok me on sa osmehom sluša. „Sada sam udovica. Nemam od čega da živim.“

„Udovica?“

„Moj muž je bio ser Džon Grej. Poginuo je kod Sent Olban-sa“, odgovaram. Time priznajem njegovu izdaju i prokletstvo

što pada na moje sinove. Kralj će prepoznati ime zapovednika neprijateljske konjice. Grizem usnu. „Njihov otac je samo vršio svoju dužnost, jedinu za koju je znao. Vaša milosti, bio je odan čoveku kojeg je smatrao kraljem. Moji sinovi su nevini.“

„Ostavio vam je dva dečaka?“ – smeši se mojim sinovima.

„To je moje najvrednije nasleđe“, kažem. „Ovo je Ričard, a ovo Tomas Grej.“

On klima glavom mojim sinovima, koji ga posmatraju kao kakvog rasnog konja, prekrupnog za igranje ali ne i za ushićeno divljenje, a zatim opet pogleda u mene. „Žedan sam“, kaže. „Stanujete li u blizini?“

„Biće nam čast...“ Gledam u gardistu što jaše kraj njega. Sigurno ih ima više od stotinu. On se smeška. „Oni će produžiti dalje“, kaže on. „Hejstingse!“ Stariji čovek se okreće i čeka. „Idite u Grafton. Stići ću vas. Sa mnom će ostati Smolet i Forbs. Doći ću otprilike za sat.“

Vilijem Hejstings me odmerava kao da sam ukrasna traka na rasprodaji. Uzvraćam mu ledenim pogledom, te on skida šešir i klanja mi se, salutira kralju i dovikuje gardistima da se spreme.

„Kuda idete?“, pita on kralja.

Kralj-dečak me pogleda.

„Idemo do kuće mog oca, barona Riversa, ser Ričarda Vudvila“, kažem ponosno, mada znam da će kralj prepoznati ime čoveka koji je bio na visokom položaju na lankasterskom dvoru, borio se za njih i jednom čuo teške reči od njega lično kad su se Jork i Lankaster sukobili. Svi se mi dobro poznajemo, ali uljudnost zahteva da se zaboravi da smo svi nekad bili odani Henriju VI, dok neki nisu postali izdajnici.

Čuvši gde je kralj odabrao da predahne, ser Vilijem diže obrve. „Onda sumnjam da ćete želeti tamo da se zadržite“, kaže neljubazno i produži dalje. Zemlja bruji dok vojska prolazi i ostavlja nas u toploj tišini, a prašina se polako sleže.

„Mom ocu je oprošteno i titula mu je vraćena“, branim se. „Lično ste mu oprostili posle Tautona.“

„Sećam se vašeg oca i majke“, kaže kralj mirno. „Poznajem ih još od detinjstva, u dobru i zlu. Samo se čudim što me nikad nisu upoznali s vama.“

Moram da prigušim kikot. Ovaj kralj je poznat kao žen-skaroš. Niko razuman ne bi mu predstavio svoju kćerku. „Da li biste pošli ovuda?“, pitam. „Pešice ćemo brzo stići do kuće mog oca.“

„Hoćete li da jašete, deco?“, pita on. Oni klimaju glavama kao pokorni pačići. „Možete obojica da uzjašete“, kaže i diže prvo Ričarda, pa onda i Tomasa u sedlo. „Sad se dobro držite. Ti za brata, a ti – Tomase, je li tako? – ti se drži za jabuku sedla.“

Prebacuje uzdu preko jedne ruke a meni nudi drugu, te odlazimo do kuće kroz šumu, kroz hlad drveća. Kroz razreze na njegovom rukavu osećam toplinu njegove ruke. Moram da se obuzdam da se ne naginjem ka njemu. Gledam ka kući i ka majčinom prozoru i po blagom kretanju iza stakala shvatam kako viri napolje, upravo ovo priželjkujući.

Kad priđemo, ona već stoji na ulaznim vratima, s našim konjušarem. Duboko se klanja. „Vaša milosti“, kaže predusretljivo, kao da nam kralj svakog dana dolazi u goste. „Dobro došli na imanje Grafton.“

Konjušar pritrčava i prihvata uzde da povede konja u štalu. Moji sinovi jašu još koji trenutak dok majka, klanjajući se, uvodi kralja u predvorje. „Želite li čašu piva?“, pita. „A imamo i odlično vino od mojih rođaka iz Burgundije.“

„Pivo, molim lepo“, odgovara on ljubazno. „Od jahanja uvek ožednim. Ovo proleće je vrlo toplo. Dobar dan vam želim, ledi Rivers.“

Na visokom stolu u velikoj dvorani stoje najbolje čaše i vrčevi piva i vina. „Očekujete li goste?“, pita on.

Ona se smeši. „Nijedan čovek na svetu ne bi mogao da se ne osvrne na moju kćer“, kaže. „Kad mi je rekla da želi da vam se obrati, naložila sam da spremе najbolje pivo. Pretpostavila sam da ćete svratiti.“

On se smeje njenj taštini i s osmehom se okreće meni. „Zaista, pored vas bi samo slepac mogao da projaše“, kaže on.

Zaustim da nešto kažem, ali opet mi se dešava isto. Pogledi nam se sreću i ne umem da mu odgovorim. Samo stojimo, dugo se gledajući, sve dok mu majka ne ponudi čašu i tiho kaže: „U vaše zdravlje, vaša milosti.“

On odmahuje glavom, kao da se upravo probudio. „A je li vam otac tu?“, pita.

„Ser Ričard je otišao kod suseda“, odgovaram. „Očekujemo da se vrati do ručka.“

Majka uzima čistu čašu i okreće je ka svetlu, kao da na njoj vidi neku mrlju. „Izvinite“, kaže i odlazi. Kralj i ja ostajemo sami u prostranoj dvorani, sunce kroz veliki prozor obasjava dugački sto, u kući vlada tišina, kao da svi ćute i slušaju.

On obilazi oko stola i seda u pročelje. „Molim vas, sedite“, kaže, pokazujući na mesto do sebe. Sedam kao kraljica, s njegove desne strane, dok mi on sipa pivo. „Videću šta se može učiniti s vašim imanjem“, kaže on. „Želite sopstvenu kuću? Niste srećni ovde, s majkom i ocem?“

„Dobri su prema meni“, kažem. „Ali navikla sam na svoj dom, navikla sam da sama upravljam vlastitim imanjem. A moji sinovi neće imati ništa ako ne povratim posede njihovog oca. To je njihovo nasleđe. Moram da se zalažem za njih.“

„Vremena su teška“, kaže on. „Ali ako ostanem na prestolu, zakoni će opet zavladati širom Engleske, a vaši dečaci će odrasti ne strahujući od rata.“

Klimam glavom.

„Jeste li odani kralju Henriju?“, pita me. „Stojite li uz svoju porodicu, kao verni lankasterovci?“

Naša prošlost ne može se poreći. Znam da je došlo do teške svađe u Kaleu između ovog kralja, koji je tada bio samo mladi sin Jorka, i mog oca, tada jednog od najuglednijih lankasterskih plemića. Moja majka je bila prva dama na dvoru Margarete Anžujске; sigurno je bar desetak puta srela i ugostila mladog Jorka. Ali ko bi tada pomislio da će se sve preokrenuti i da će kćerka barona Riversa morati da moli baš tog dečaka da joj vrati njeno imanje? „Moji otac i majka imali su veoma visoke položaje na dvoru kralja Henrija, ali moja porodica i ja sada prihvatamo vašu vlast“, odgovaram brzo.

Smeši se. „To je razumno s vaše strane, budući da sam pobedio“, kaže. „Prihvatam vašu odanost.“

Zakikoćem se, a on se odmah ozari. „S božjom pomoću, rat će se sigurno uskoro završiti“, kaže. „Henri ima tek šačicu uporišta na severu, gde vlada bezakonje. Može da sakupi bandu, kao svaki odmetnik, ali ne i pravu vojsku. A njegova kraljica ne može stalno da dovodi neprijatelje da se bore protiv njenog sopstvenog naroda. Oni što se bore na mojoj strani biće nagrađeni, ali čak i oni koji su se borili protiv mene videće da i u pobedi umem da budem pravedan. A ja ću zavesti svoju vlast, sve do severa Engleske, do njihovih utvrđenja, do samih granica Škotske.“

„Idete li sad na sever?“, pitam. Otpijam mali gutljaj piva. To je majčino najbolje pivo, ali ipak ima neobičan ukus; stavila je u njega neke kapi ili rastvor, ljubavni napitak, nešto da probudi žudnju. Meni to ne treba. Već sam ostala bez daha.

„Treba nam mir“, odgovara on. „Mir s Francuskom, mir sa Škotskom, i mir između braće, između rođaka. Henri se mora predati; njegova žena mora prestat i da dovodi francusku vojsku da se bori protiv Engleza. Ne treba više da se delimo, Jork protiv Lankastera: treba svi da budemo Englezi. Ništa tako ne slabi zemlju kao kad pripadnici jednog naroda međusobno

ratuju. To uništava porodice; svakodnevno nas ubija. To mora da prestane, i ja ću to okončati. Okončaću to još ove godine.“

Osećam onaj mučni strah koji ljude u ovoj zemlji prati već skoro deset godina. „Opet krećete u boj?“

On se smeši. „Trudiću se da se on ne vodi u vašoj blizini, gospo. Ali do bitke mora doći i to što pre. Oprostio sam vojvodi od Samerseta i prihvatio ga kao prijatelja, a on je opet prebegao Henriju, lankasterski prevrtljivac, nevernik kao i svi Bofortovi. Persijevi dižu sever protiv mene. Oni mrze Nevilove, a porodica Nevil je moj najveći saveznik. To liči na ples: svi plesači su na svojim mestima; moraju da odigraju svoje korake. Bitke će biti; to se ne može izbeći.“

„Kraljičina vojska će proći ovuda?“ Mada ju je moja majka volela i bila njena prva dvorska dama, moram reći da joj je vojska grozna. To su plaćenici, koji nimalo ne mare za našu zemlju, Francuzi koji nas mrze, i divljaci sa severa Engleske koji samo hoće da pljačkaju naša plodna polja i bogate gradove. Prošli put je ovamo dovela Škote, uz dogovor da sve što pokradu mogu da zadrže kao platu. Bolje da je doterala vukove.

„Zaustaviću je“, kaže on jednostavno. „Presreću ih na severu Engleske i pobiću ih.“

„Kako možete biti tako sigurni?“, uzvikujem.

Upućuje mi osmeh od kojeg mi zastaje dah. „Jer nikad nisam izgubio bitku“, odgovara jednostavno. „I nikad neću. Hitar sam i vešt na bojnopolju; hrabar sam i prati me sreća. Moja vojska je brža od ma koje druge; teram ih da brzo marširaju i kreću se pod punom opremom. Nadmudrujem i prestižem svoje neprijatelje. Ne gubim bitke. Sreća me prati u ratu, kao i u ljubavi. Ni u jednom ni u drugom nikada ne gubim. Neću izgubiti ni protiv Margarete Anžuske; pobiću je.“

Smejem se njegovom samopouzdanju kao da nisam zadiviljena; ali zapravo jesam.

On ispija pivo i ustaje. „Hvala vam na gostoprimstvu“, kaže on.

„Odlazite? Idete odmah?“, mucam.

„Napisaćete mi pismeni zahtev sa svim pojedinostima?“

„Da. Ali...“

„Imena, datume i ostalo? O zemljištu za koje tvrdite da je vaše i o vašem posedu?“

Umalo ga zgrabim za rukav da ga zadržim, kao prosjakinja.

„Hoću, ali...“

„Onda zbogom.“

Ništa ne mogu da učinim da ga zadržim, ako se majka nije setila da njegovom konju prebije nogu.

„Da, vaša milosti, i hvala vam. Ali ovde ste veoma dobrodošli. Uskoro ćemo ručati... ili...“

„Ne, moram da idem. Moj prijatelj Vilijem Hejstings me čeka.“

„Naravno, naravno. Ne želim da vas zadržavam...“

Pratim ga do vrata. Očajna sam što tako naglo odlazi, pa ipak ne mogu da smislim ništa da ga zadržim. Na pragu se okreće i uzima me za ruku. Saginje plavokosu glavu i vešto mi okreće dlan naviše. Utiskuje usne u njega i savija mi prste preko poljupca, kao da treba da ga čuvam. Kad se uspravi i nasmeši, vidim da odlično zna kako sam se od tog poljupca sva istopila i kako ću stezati šaku do večeri, kad budem mogla da je pritisnem na svoje usne.

Posmatra moje opčinjeno lice i ruku koju i protiv svoje volje pružam ka njegovom rukavu. Zatim popušta. „Dokument koji budete pripremili uzeću lično, sutra“, kaže on. „Naravno. Šta ste očekivali? Kako ste mogli? Zar ste mislili da ću vas napustiti i nikad se neću vratiti? Naravno da ću se vratiti. Sutra u podne. Hoću li vas tada videti?“

Sigurno je čuo moj uzdah. Krv mi je jurnula u obraze, tako da su sad zajapureni. „Da“, mucam. „S... sutra.“

„U podne. I ostaću na ručku, ako dozvolite.“

„Biće nam čast.“

Klanja se, okreće i prolazi hodnikom, kroz široko otvorena dvokrilna vrata izlazi na jarko sunce. Pružam ruke iza leđa i hvatam se za masivna drvena vrata da se ne srušim. Odista, kolena mi tako klecaju da jedva stojim.

„Otišao je?“, pita majka, nečujno ulazeći kroz mala bočna vrata.

„Vraća se sutra“, kažem joj. „Vraća se sutra. Sutra će doći da me vidi.“

Dok sunce zalazi a moji sinovi izgovaraju večernje molitve, s plavokosim glavicama spuštenim na sklopljene ruke kraj ležaja od trske, majka me izvodi na vrata i niz krivudavi put idemo do mesta gde se most, sačinjen od nekoliko dasaka, pruža preko reke Touv. Prelazi preko njega, dotičući kupastom kapom grane drveća, i rukom mi daje znak da je pratim. Na drugoj obali spušta ruku na stablo jasena, i vidim taman svileni konac omotan oko grube kore debelog stabla.

„Šta je to?“

„Vuci ga i namotavaj“, kaže ona samo. „Namotavaj ga, po stopu svakog dana.“

Spuštam ruku na konac i blago ga povlačim. Lako se vuče; na drugom kraju privezano je nešto sitno i lagano. Ne vidim šta bi to moglo biti, jer se konac preko reke pruža u šaš, u duboku vodu na drugoj strani.

„Čarolija“, kažem. Moj otac je zabranio te rabote u svojoj kući; i zakoni ih zabranjuju. Za veštičarenje sleduje smrt, tako što vešticu vežu za stolicu i utope je ili je pak zadavi kovač na seoskom raskršću. Ženama poput moje majke više nije dozvoljeno da izvode svoje veštine; prokažene smo.

„Čarolija“, složi se ona mirno. „Moćna čarolija, u dobre svrhe. Vredi rizika. Dolazi svaki dan i namotavaj konac, približno po stopu.“

„Šta ću izvući?“, pitam je. „Na kraju te tvoje udice? Kakvu ću ribu uloviti?“

Ona se smeši i miluje mi obraz. „Ono za čim ti srce žudi“, govori mi blago. „Nisam te odgajala da budeš siromašna udovica.“

Ona se okreće i vraća preko mosta, a ja vučem konac kako mi je kazala, desetak pedalja, brzo ga opet vezujem i krećem za njom.

„Pa, zašto si me odgajala?“, pitam je dok se zajedno vraćamo do kuće. „Šta treba da budem? Po tvojoj zamisli? U ratu u kojem smo, izgleda, uprkos svem tvom znanju i vradžbinama, ostali na strani gubitnika?“

Izlazi mlad mesec, tanani srp. Bez ijedne reči obe poželimo želju; klanjamo se i čujem zveket dok obe prevrćemo novčiće u džepovima.

„Odgajila sam te da postaneš sve što možeš“, odgovara ona jednostavno. „Nisam znala šta će to biti, i još uvek ne znam. Ali te nisam odgajala da budeš usamljena žena, bez muža, koja s mukom podiže svoju decu; usamljena žena u hladnoj postelji, čija lepota propada u pustoj zemlji.“

„Pa, amin“, kažem jednostavno, pogleda prikovanog za tanki mesečev srp. „Neka tako bude. I neka mi mladi mesec donese nešto bolje.“

Sutradan u podne u običnoj haljini sedim u svojoj sobi kad služavka dojuri da mi kaže da kralj jaše putem ka našoj kući. Ne dozvoljavam sebi da poletim ka prozoru da ga vidim, ne